

Att utforska estetik

Estetikens potential för en hållbar
landskapsarkitektur

Andrea Pröckl

Självständigt arbete • 15 hp

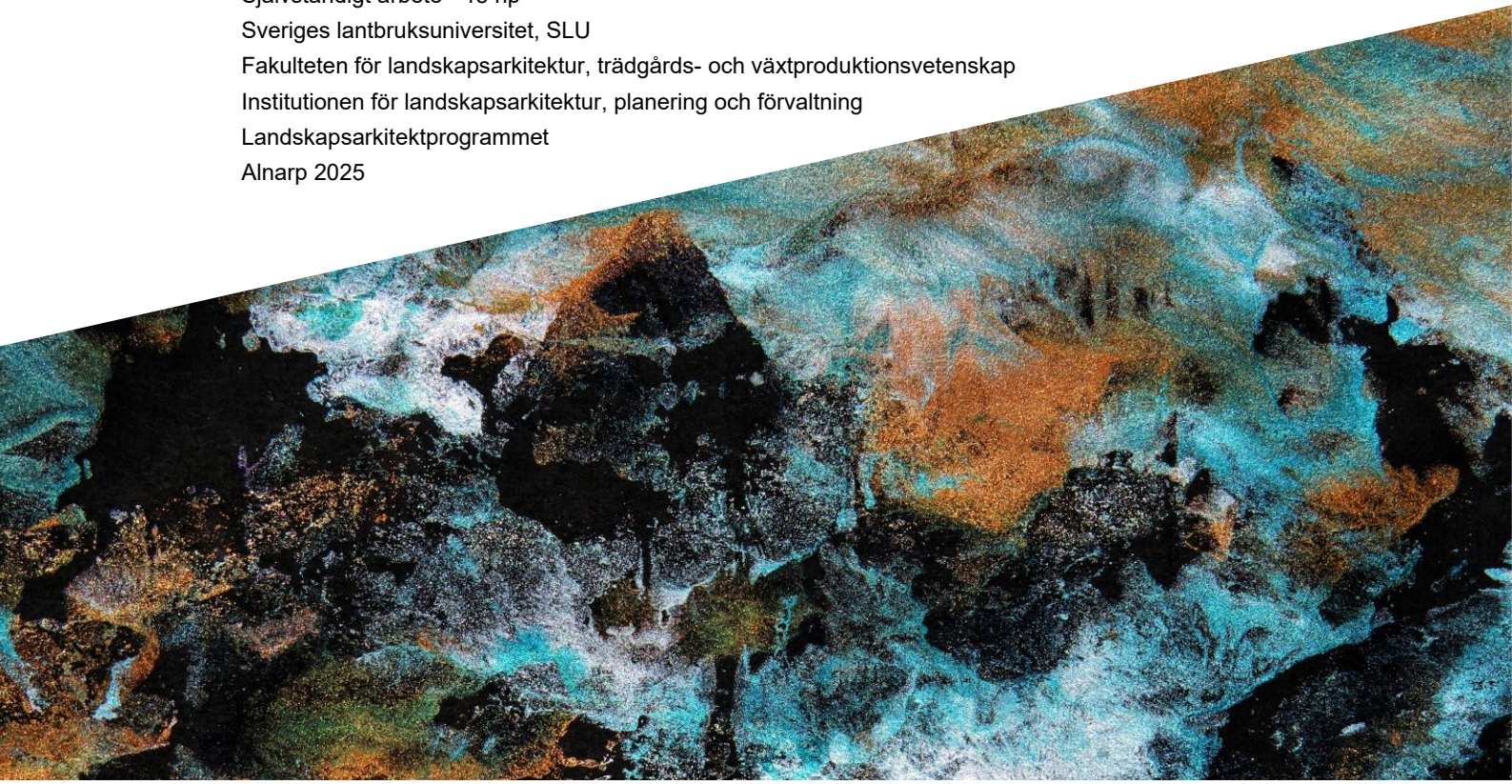
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2025

Att utforska estetik – estetikens potential för en hållbar landskapsarkitektur

Exploring aesthetics – the potential of aesthetics for sustainable landscape architecture

Andrea Pröckl

Handledare:	Anna Peterson, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Johan Wirdelöv, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0845
Program/utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	Anni Roenkae (2019). [målning] https://www.pexels.com/sv-se/foto/konst-kreativ-graffiti-textur-3219954/ [2025-04-27]
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovsrättspersonernas tillstånd.
Nyckelord:	Estetik, hållbarhet, etik, uttryck, agens

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

I en tid som värderar det tekniska och mätbara högt är det lätt att det sinnliga eller omätbara får stå åt sidan. Hållbarhet är ett ständigt ämne för diskussion inom landskapsarkitekturen och nämns oftast utifrån de tre benen social, ekologisk samt ekonomisk hållbarhet. Under de senaste decennierna har flera röster inom landskapsarkitekturen pekat på fördelarna med att låta estetiken få ta en större del av diskursen kring landskapsarkitektur. Detta skulle kunna gynna fältet bland annat ur ett hållbarhetsperspektiv. Målet med detta arbete är att visa på hur estetik och dess relation till hållbarhet ser ut inom landskapsarkitekturdiskursen med syftet att bidra till att lyfta estetikens potential i relation till hållbarhet inom landskapsarkitektur. Detta görs genom att undersöka frågeställningen: Vad finns det för potential i att föra en diskussion om estetik i förhållande till hållbarhet för diskursen om landskapsarkitektur? Frågeställningen besvaras med hjälp av en litteraturstudie. Att lyfta estetik i förhållande till hållbarhet kan bidra med flera viktiga perspektiv, bland annat genom att ge argument för att legitimera de sinnliga aspekterna av landskapsarkitekturen. Vidare kan estetik förstås som både uttryck för mening såväl som en upplevelse som sker med och genom kroppen. Dessa perspektiv är några exempel på hur estetik kan gynna en diskussion om hållbarhet. Med hjälp av filosofisk teori kan estetik förstås som mer än bara yta, det har en möjlighet att påverka och förändra sättet vi ser och upplever världen på.

Abstract

In a time that highly values the technical and measurable, it is easy for the sensual or immeasurable to be sidelined. Sustainability is a constant topic of discussion within the field of landscape architecture and is often mentioned in terms of the three pillars of social, ecological, and economic sustainability. In recent decades, several researchers within the field of landscape architecture have stated some of the benefits of allowing aesthetics to become a bigger part of the discourse surrounding landscape architecture. This could benefit the field, among other things from a sustainability perspective. The goal of this work is to demonstrate what the relationship between aesthetics and sustainability looks like within the landscape architecture discourse with the aim of contributing to raising the potential of aesthetics in relation to sustainability within landscape architecture. This is done by exploring the question: What potential is there in discussing aesthetics in relation to sustainability for the discourse on landscape architecture? This is examined through a literature study. Raising aesthetics in relation to sustainability can contribute with several important perspectives, including providing arguments to legitimize the sensual aspects of landscape architecture. Furthermore, aesthetics can be understood as both an expression of meaning and as an experience that occurs with and through the body. These perspectives are some examples of how aesthetics can benefit a discussion on sustainability. With the help of philosophical theory, aesthetics can be understood as more than just surface; it has the potential to perform and change the way we see and experience the world.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Bakgrund.....	6
1.2	Mål och syfte.....	7
1.3	Frågeställning.....	7
2.	Metod.....	8
2.1	Avgränsningar	9
3.	Vad är estetik?.....	10
3.1	Estetik inom teori för landskapsarkitektur	10
4.	Litteraturstudie.....	12
4.1	Att diskutera det sinnliga	12
4.2	Att förstå landskap genom estetik.....	14
4.3	Att uttrycka genom estetik.....	17
	4.3.1 En språklig handling	17
	4.3.2 Det upplevda.....	19
5.	Diskussion	22
5.1	Social hållbarhet	23
5.2	Ekologisk hållbarhet.....	24
5.3	Ekonomisk hållbarhet.....	25
5.4	Hållbarhet i den lilla skalan	25
6.	Slutsats	27
6.1	Vidare forskning	27
6.2	Metoddiskussion	28
	Referenser.....	30

1. Inledning

Nästan varje dag passerar jag Nobeltorget i Malmö. Ett torg placerat i korsningen av Amiralsgatan och Nobelvägen, två av Malmös mest trafikerade gator. Torget hade länge upplevts som otryggt, med bland annat dålig genomsikt och därför gjordes en omgestaltning 2016 (Strand 2023). Resultatet blev hårdare, gråare och betydligt mindre grönt. Problemet med dålig genomsikt försvann kanske till viss del, men fortsatt fungerar torget mest som en passage. Inte som en plats att vistas på. Kanske har det att göra med att det ligger i en hårt trafikerad korsning, eller så är det något i gestaltningen som skaver? 2023 valde Malmö stad att Nobeltorget återigen ska rivas upp för att skapa en ny, grönare gestaltning (Strand 2023). Detta kan upplevas som kontraproduktivt. Är det verkligen hållbart att riva upp ett torg mindre än tio år efter att det anlades?

Promenaderna över Nobeltorget har fått mig att fundera på vad som gör en plats hållbar inte bara när den anläggs, utan över lång tid? Hållbarhet går att förstå på flera olika sätt. Främst diskuteras hållbar utveckling och dess tre grundpelare: ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Att sträva efter att leva hållbart eller att uppleva något som hållbart är ytterligare perspektiv. Vad gör att vi upplever en plats som hållbar? Räcker dessa definitioner av hållbarhet för att för att lösa de komplexa och mångfacetterade problem som landskapsarkitekter ställs inför? Eller finns det andra, inte fullt så tekniska eller mätbara, dimensioner av hållbarhet som skulle gynna hållbarhetsarbetet inom landskapsarkitekturen?

Min egen upplevelse av att studera till landskapsarkitekt är att begreppet *estetik* sällan lyfts i förhållande till hållbarhet vilket får mig att undra om det skulle gynna landskapsarkitekturen att låta detta begrepp vara en större del av diskussionen. Vad finns det för potential i att lyfta estetik-begreppet i förhållande till hållbarhet? Kan landskapsarkitekturen gynnas av att se på hållbarhetsfrågan ut ett estetiskt perspektiv? Med dessa funderingar gick jag in i detta kandidatarbete som inte syftar till att lösa problemen på Nobeltorget utan i stället föra en diskussion om estetik i förhållande till hållbarhet.

Kan estetik-begreppet i teorin hjälpa landskapsarkitekter att få syn på nya dimensioner av hållbarhet och bli mer hållbara i sitt arbete? För att få svar på detta försöker jag i denna text reda ut vad estetik-begreppet betyder i en landskapsarkitektonisk kontext, samt vad det finns för potential i att lyfta estetikens roll i förhållande till hållbarhet.

Figur 1. Utsikt över Nobeltorget en solig aprildag. (Foto: Andrea Pröckl 2025-04-29)

1.1 Bakgrund

Definitionen av vad landskapsarkitektur är varierar beroende på vem som tillfrågas. En definition av landskapsarkitektur är att det är en blandning av vetenskap, konst, vision och eftertanke (Landscape Institute 2012). En annan definition är att landskapsarkitektur är punkten där etik, estetik och ekologi möts (Blanchon-Caillot et al. 2012). Hur dessa olika sidor av landskapsarkitekturen vägs mot varandra är kanske själva kärnan av professionen (Nolin 2024). I gestaltning och planeringsfrågor har landskapsarkitekter en unik position där de med sin tvärvetenskapliga kunskap ofta väger olika intressen mot varandra i projekt med flera olika sorters aktörer inblandade.

Samtidigt är hållbarhetsfrågan det som överskuggar allt. Klimatkrisen går inte att bortse ifrån och för landskapsarkitekter är hållbarhetsfrågan ett ständigt ämne för diskussion. År 1987 presenterades begreppet hållbar utveckling i Brundtlandrapporten, på uppdrag av FN. I rapporten definieras hållbar utveckling som en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra framtidens (Nationalencyklopedin u.å.a). Det baseras på de tre benen ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Kort sammanfattat handlar ekonomisk hållbarhet om god ekonomisk tillväxt, social hållbarhet om lika villkor för alla och ekologisk hållbarhet omfattar jordens ekosystem. 2015 presenterades Agenda 2030 som består av 17 globala hållbarhetsmål som är antagna av Sverige. Sverige ska alltså

som samhälle sträva efter att uppnå de globala hållbarhetsmålen, vilket i högsta grad omfattar landskapsarkitekturen. Begreppet hållbar utveckling har dock kritiserats, bland annat för att utveckling inte kan ske på ett hållbart sätt, och att det mest hållbara skulle vara att inte sträva efter ekonomisk tillväxt och utveckling alls (Reimer 2010).

I en tid som i hög utsträckning värnar om det mätbara och det vetenskapliga riskerar de mer sinnliga aspekterna av landskapsarkitekturen att falla mellan stolarna, bland annat estetiken. Under de senaste åren har flera forskare inom landskapsarkitekturfältet argumenterat för att låta estetik få ta en större del i diskursen kring landskapsarkitektur (Meyer 2008, 2015; Gustavsson 2012; Reimer 2012; Van Etteger et al. 2016; Melcher 2022). En ökad diskussion om estetik skulle kunna gynna landskapsarkitekturen på fler sätt, bland annat ur ett hållbarhetsperspektiv.

1.2 Mål och syfte

Målet med detta arbete är att visa på hur estetik och dess relation till hållbarhet ser ut inom landskapsarkitekturdiskursen. Syftet är att bidra till att lyfta estetikens potential i relation till hållbarhet inom diskursen för landskapsarkitektur.

1.3 Frågeställning

Vad finns det för potential i att föra en diskussion om estetik i förhållande till hållbarhet för diskursen om landskapsarkitektur?

2. Metod

Metoden för detta arbete består av en litteraturstudie, där en stor del av arbetet har varit att söka upp och välja ut lämpligt källmaterial. Källmaterialet som valts ut beskriver estetikens roll inom landskapsarkitekturen från olika synvinklar och har hämtats från sökningar i databaser som PRIMO men även direkt från tidskrifter för landskapsarkitektur så som *Journal of Landscape Architecture* och *Landscape Journal*. Källmaterial har även samlats in genom kedjesökningar. Ett medvetet val för denna undersökning är att ett färre antal artiklar har valts ut för att ge utrymme för en mer fördjupad förståelse för författarnas syn på estetik samt i viss mån även i vilken filosofisk teori dessa idéer grundar sig. I litteraturstudien tillåts de olika rösterna breda ut sig i en ambition att komma åt texternas kärna. Det är även ett medvetet val att texterna som valts ut gås igenom var för sig för att ge en tydlig bild av vilket vilka olika resonemang som finns. Texternas har sedan analyserats utifrån vad det finns för möjlighet att applicera idéerna i en hållbarhetskontext. De texter som haft en särskild betydelse för litteraturstudien presenteras i alfabetisk ordning nedan. Särskilt *Sustaining beauty. The performance of appearance* samt *Beyond "Sustaining Beauty"* har varit av betydelse för min förståelse av estetik och hållbarhet.

1. *Aesthetic creation theory and landscape architecture* (2016). Skriven av Rudi van Etteger, Ian H. Thompson och Vera Vicenzotti, landskapsarkitekter vid Wagenigen University, Newcastle University samt SLU.
2. *Aesthetic Intent in Landscape Architecture: The Particularity of Beauty, Meaning, and Experience* (2022). Skriven av Katherine Melcher, landskapsarkitekt vid University of Georgia.
3. *Landskapsarkitektur och hållbarhet* (2024). Skriven av Catharina Nolin, professor i konsthistoria vid Södertörns Högskola.
4. *Meaning versus signification: towards a more nuanced view of landscape aesthetics* (2012). Skriven av Eva Gustavsson, landskapsarkitekt och tidigare universitetslektor vid SLU.
5. *Sustaining beauty. The performance of appearance - A manifesto in three parts* (2008). Samt *Beyond "Sustaining Beauty"* (2015). Båda skrivna av Elisabeth K. Meyer, professor i landskapsarkitektur vid University of Virginia.
6. *Unsettling eco-scapes: aesthetic performances for sustainable future.* (2010) samt *Whose goodness? Ethics and aesthetics in landscapes of*

dissensus (2012). Båda skrivna av Maria Hellström Reimer, professor i design i teori och praktik vid Malmö Universitet.

2.1 Avgränsningar

För detta arbete har ett antal avgränsningar gjorts för att passa in i den ram som ett självständigt arbete på grundnivå utgör. Den referenslitteratur som har använts är skriven ur ett euro-amerikanskt perspektiv vilket således ger ett euro-amerikanskt svar på frågeställningen. Hade litteratur från andra områden eller kulturer inkluderats hade självklart ett annat perspektiv på frågan getts. Tidsperioden som utgör ramen för arbetet rör sig från tidigt 1900-tal och framåt, men med särskilt fokus på de idéer som diskuterats de senaste decennierna. Estetikens roll inom landskapsarkitekturen har självklart skiftat under historien, men detta arbete försöker få svar på vad som är aktuellt i frågan just nu genom att undersöka nutida forskningsperspektiv på frågan.

3. Vad är estetik?

Ordet estetik härstammar ur grekiskan, och det var först Platon som definierade begreppet i sin indelning av olika kunskapstyper. I dag är det en term som används inom flera olika kunskapsområden som filosofi, konst och litteratur (Nationalencyklopedin u.å.b). Under århundradena har betydelsen av ordet estetik förskjutits. Under 1700-talet kom filosofen A.G. Baumgarten att definiera estetik som sinnekunskapens vetenskap vilket sedan utvecklades vidare av tyska idealister, så som Hegel, Kant och Schopenhauer, till att definieras som teorin om det sköna. Estetik har utvecklats från att främst omfatta skönhet till att även inkludera begrepp som mening och uttryck. När estetik används i dag kan det exempelvis förekomma i diskussioner om kreativitet, egenskaper hos konstverk och estetiska objekt samt erfarenheter av dessa (ibid). Därtill kan även estetiska egenskaper diskuteras. Estetiska egenskaper är exempelvis skönhet, elegans, fullhet och obalans (Van Etteger et al. 2016). Det är alltså egenskaper som inte kan adderas till en plats eller ett objekt. Icke-estetiska egenskaper är exempelvis form, storlek, färg och textur och dessa går till skillnad från de estetiska egenskaperna att påföras eller adderas (ibid).

Estetik är alltså ett begrepp som används av många olika kunskapstraditioner och i stor utsträckning måste förstås utifrån vem som använder det. På grund av sin nära koppling till filosofi, politik och etik behöver det också förstås ur tiden det användes på. Det är ett begrepp som hela tiden är under omformning och förskjutning vilket gör det svårfångat. Vidare kommer tre olika perspektiv på estetik ur en landskapsarkitektonisk kontext ges, men inom andra fält skulle helt andra definitioner kunna ges, vilket är viktigt att ha i åtanke när estetik diskuteras.

3.1 Estetik inom teori för landskapsarkitektur

Inom diskursen för landskapsarkitektur finner vi, likt inom andra fält, flera olika definitioner av estetik. Katherine Melcher har undersökt detta i artikeln *Aesthetic Intent in Landscape Architecture: The Particularity of Beauty, Meaning, and Experience* (2022). Genom att jämföra estetisk teori inom landskapsarkitektur, filosofi och konst försöker Melcher kartlägga vilka olika definitioner av estetik det finns inom landskapsarkitekturdiskursen i dag. Melcher menar att det i diskussioner kring estetik används flera, ofta motstridiga, definitioner inom landskapsarkitekturen. Detta leder till att landskapsarkitekter både undviker att diskutera estetik helt och att uttrycka den estetiska intentionen med en gestaltning. En tydligare definition och användning skulle enligt Melcher gynna fältet, både för att kunna föra en mer nyanserad diskussion samt för att bättre kommunicera den estetiska intentionen (2022).

Först och främst tydliggör Melcher att det är viktigt att göra skillnad på den *estetiska intentionen* och den *estetiska upplevelsen*. Den estetiska intentionen syftar till gestaltarens intention eller hur estetik genom exempelvis ett koncept kan inspirera gestaltaren. Den estetiska upplevelsen syftar i stället till det individen upplever estetiskt. Utifrån sin undersökning kommer Melcher fram till tre huvudsakliga definitioner av estetik som används inom teorin för landskapsarkitektur. Dessa definieras som (1) *aesthetics as the beautiful*, (2) *aesthetics as the meaningful* samt (3) *aesthetics as experience*. Här översatta till (1) estetik som det vackra, (2) estetik som det meningsfulla, samt (3) estetik som det upplevda. Enligt Melcher har dessa tre definitioner utvecklats kronologiskt, men alla tre förekommer i dagens landskapsdiskurs. Fram till slutet av 1900-talet handlade estetik inom landskapsarkitekturen främst om (1) det vackra. Under slutet av 1900-talet skedde ett skifte mot (2) det meningsfulla, och under de senaste decennierna har i stället (3) estetik som det upplevda blivit alltmer diskuterat (Melcher 2022).

Estetik som det vackra grundar sig i idén om att en estetisk upplevelse främst handlar om den njutning som uppstår när ett subjekt betraktar ett vackert objekt. Inom landskapsarkitektur och landskapsdesign har teoretiker som förespråkar det vackra fokuserat på att arrangera element i landskapet på ett sådant sätt att vackra, bildsköna scener och blickfång skapas (Melcher 2022). Det är genom att observera landskapet som betraktaren upplever känslor av njutning.

Estetik som det meningsfulla grundar sig i stället i idén om att den främsta estetiska intentionen är att skapa mening snarare än att fokusera på det vackra eller visuellt tilltalande. Förespråkare för det meningsfulla inom landskapsarkitekturen menar att landskap är kulturella artefakter som förkroppsligar osynliga idéer. Det vill säga att estetik är något som bidrar till konstruktionen av vår kultur och att ett landskap är bärare av kultur och mening (Melcher 2022).

Estetik som det upplevda ger ytterligare dimensioner av vad estetik kan omfatta. Denna definition grundar sig på idén om att den estetiska upplevelsen sker mellan en organism och dess omgivning. Den estetiska upplevelsen omfattar både skönhet och mening, men även andra dimensioner som bland annat kropp, kännande, form och innehåll (Melcher 2022).

4. Litteraturstudie

4.1 Att diskutera det sinnliga

Flera landskapsarkitekter menar att det finns potential i att låta estetik vara en större del av debatten kring landskap. I artikeln *Aesthetic creation theory and landscape architecture* argumenterar författarna för att landskapsarkitekter behöver omvärdera hur olika vetenskaper får ta plats och värderas inom fältet (Van Etteger et al. 2016). Författarna menar att naturvetenskap och rationalitet tenderar att värderas högre än de mer konstnärliga och sinnliga aspekterna av landskapsarkitekturen. Detta har orsakat en obalans som enligt författarna inte är gynnsamt för professionen. Att ord som konst, kreativitet och skönhet i så pass liten utsträckning används för att beskriva landskapsarkitektens roll hävdar de är en brist. Att inte framhäva särdragen med landskapsarkitektur, som befinner sig mellan många olika kunskapstraditioner, gör att fältet riskerar förlora sin relevans i jämförelse med exempelvis ingenjörer och mer tekniska yrkeskategorier (ibid). Författarna ställer sig frågan vad en landskapsarkitekt är utan de mer konstnärliga sidorna - kanske bara en ingenjör? Rädslan för att använda ordet estetik handlar enligt författarna om att estetik reduceras till att enbart handla om det rent visuella. De påpekar att det är viktigt att belysa relationen mellan estetik och mening, för att landskapsarkitekter ska kunna bli hjälpta av att diskutera estetik. Att i teorin se på landskapsarkitektur som ett yrke som strävar efter att skapa estetiska värden skulle ge en mer sann bild av vad yrket egentligen handlar om (ibid). Författarna till artikeln testar huruvida aesthetic creation theory, här förkortat till ACT, en teori framtagen av filosofen Nick Zangwill, kan hjälpa landskapsarkitekter att få syn på värdet av estetik samt ge nya infallsvinklar till diskussionen om estetik (ibid).

Även Eva Gustavsson argumenterar för ett skifte i vår attityd till estetik i hennes artikel *Meaning versus signification* från 2012. Enligt Gustavsson riskerar landskapsarkitekter att gå miste om betydelsefulla dimensioner av våra landskap när landskapsestetik reduceras till något som kan mätas eller läsas av på ett endimensionellt, visuellt sätt för att lätt fungera som ett verktyg för analys. De platser som landskapsarkitekter arbetar med i dag är ofta komplexa och mångfacetterade, och gestaltaren behöver förhålla sig till såväl aspekter av förändring och mening som inkludering. För att kunna göra detta behövs enligt Gustavsson ett nytt förhållningssätt till estetik då den analytiska och strukturalistiska estetik som har präglat stora delar av 1900-talet inte längre är relevant. Gustavsson menar även att det inom fältet behövs en starkare koppling till de filosofiska delarna av estetik. Bristen på teoretiska ramverk och filosofisk diskussion försvagar fältet och gör det svårare att på ett nyanserat sätt föra en relevant landskapskritik. Att ta landskapsestetik på allvar och grunda den i

filosofisk teori skulle alltså både vara värdefullt för att fördjupa förståelsen för våra landskap, samt för att kunna framföra mer relevant kritik inom fältet vilket är relevant för en diskussion om hållbarhet.

Landskapsarkitekten Elisabeth K. Meyer undersöker hur estetik kan främja hållbarhet i hennes manifest *Sustaining beauty, the performance of appearance - A manifesto in three parts* (2008). Hon vidareutvecklar senare dessa tankar i bokavsnittet *Beyond Sustaining Beauty – Musings on a manifesto* (2015). Meyer menar att det krävs mer än bara ekologiskt hållbar design för att skapa hållbara landskap, det krävs även att den estetiska upplevelsen av en plats finns med i åtanke under gestaltningsprocessen. Detta för att leda människors medvetenhet från en egocentrisk till en biocentrisk blick på världen vilket kräver en ny blick på mötet mellan det mänskliga och icke-mänskliga (Meyer 2008). Meyer tar avstamp i vissa av 1800-talets tankar kring hur människor upplever estetik i landskapet. Till skillnad från dagens teorier kring hållbar landskapsdesign och arkitektur erbjöd vissa av 1800-talets landskapsarkitekter ett synsätt där landskap var såväl upplevelser som fysiska miljöer. Landskap är inte bara betydelsefulla ur ett ekologiskt perspektiv eller som vackra blickfång. Landskapet representerar både kultur och samhällen samtidigt som de är betydelsefulla ur ett ekologiskt perspektiv (Meyer 2008).

Catharina Nolin är professor i konsthistoria och diskuterar i texten *Landskapsarkitektur och hållbarhet i ett långt tidsperspektiv* hållbarhetsaspekter av landskapsarkitektur (2024). Hennes perspektiv som befinner sig utanför landskapsarkitekturen är intressant. Hon menar att landskapsarkitekter i hög grad har varit del av att utveckla hållbara samhällen som visat sig bli allt annat än hållbara. Hon ställer sig frågan vilket ansvar landskapsarkitekter behöver ta för att vårt samhälle ska utvecklas i en hållbar riktning. Hon poängterar hur svårt det är att avgöra vilka tekniska lösningar det är som faktiskt kommer leda till ett mer hållbart samhälle, både ur ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt perspektiv. Hon menar att det finns en bristande förmåga i att gå till botten med de problem som uppstår i urbana miljöer. Detta kan enligt henne lösas genom att utveckla språket för landskapet och att läsa det som ett kontinuum, både bakåt och framåt i tiden (2024).

Nolin påpekar även att de estetiska uttrycken är viktiga ur en rekreationssynpunkt, men att klimatförändringarna kommer att påverka estetikerna (2024). Vad kan samhället tänkas avstå gällande form och karaktär för att säkra hållbarheten? Nolin påpekar just det som är landskapsarkitekturens kärna, ambivalensen mellan hållbarhet, kulturhistoriskt värde, estetiskt uttryck och andra aspekter av landskapsarkitekturen. Hon menar att vi kan lära av historien, och genom att göra det också bättre föreställa oss vad som är möjligt. Landskapsetetik behöver utvecklas till och med samtiden, och genom estetik

finns det möjlighet att påverka och föreställa sig hur framtiden ser ut (Nolin 2024).

Det finns även en risk att landskapsestetik används i ett slags *greenwashing* syfte vilket Maria H. Reimer tar upp i hennes artikel *Unsettling eco-scapes: aesthetic performances for sustainable future* (2010). Reimer menar att all estetik är politisk eftersom den sker i ett socialt och fysiskt rum. Att skylta med gröna miljöer för att täcka över något som egentligen inte är hållbart blir just *greenwashing* där endast skönhet privilegieras som estetiskt uttryck, trots att det finns mängder av andra uttryck för ett landskap. Som exempelvis mångfald eller det heterogena. Enligt Reimer är estetik inte en plats där en känner sig lugn eller tillfreds, utan det är en plats som kan tvinga oss att möta miljöer som presenterar något annat för oss. Genom att presentera ett landskap som orsakar en känsla av förvirring eller obekvämlighet placeras den som upplever landskapet i en position där den tvingas tänka och handla (Reimer 2010).

Det finns en potential i att undersöka ACT och på vilket sätt det skulle kunna användas som ett teoretiskt ramverk för landskapsarkitekter. Enligt ACT definieras estetisk njutning som en annan slags njutning än den människor vanligtvis upplever. Den kommer fram just vid skapandet eller begründandet av viss konst (Van Etteger et al. 2016). Den ger argument för att rättfärdiga skissandet som arbete, och även de platsbesök som ofta görs under såväl utbildning som arbetstid. Enligt ACT uppskattar människor estetiska upplevelser vilket ger ett viktigt argument för att investera i dessa, vilket i sin tur ger ett argument för att landskapsarkitekter är viktiga och att vissa jobb inte kan utföras av exempelvis ingenjörer (Van Etteger et al. 2016). ACT ger landskapsarkitekter möjlighet att argumentera för estetikens betydelse i förhållande till mer tekniska och vetenskapliga med exempelvis beslutsfattare och politiker, vilket kan vara nödvändigt i dessa tider.

4.2 Att förstå landskap genom estetik

Estetik kan säga en hel del om ett landskaps historia och vilka intentioner och idéer som har format det. Maria Hellström Reimer har undersökt relationen mellan etik och estetik, i hennes text *Whose goodness? Ethics and aesthetics in landscapes of dissensus* (2012). Att undersöka hur relationen mellan dessa begrepp ser ut kan ge värdefull information om våra landskap och hur de har formats. Att studera de *ethical turns*, etiska svängar, som har präglat 1900- och 2000-talet kan också ge en ökad förståelse för hur olika etiska intentioner har präglat våra landskap.

Reimer grundar sin artikel i kulturgeografen Denis Cosgroves tankar om hur suffixet *-scape*, som i engelskans *landscape*, missvisande fungerar som något som enar ett egentligen ganska spretigt begrepp (Reimer 2012). Ordet *land-skap* döljer alltså i viss mån den komplexa kombination av känslor, logiska resonemang och

trender som har haft påverkan på landskapet. Utifrån detta resonemang menar Reimer att det finns en potential i att inte låta ordet land-skap fungera som en enande princip. Om de ideologiskt laddade frågor som har format våra landskap i stället får komma upp till ytan finns möjlighet att få syn på nya dimensioner av hur våra landskap har formats. Exempel på sådana ideologiska motstridigheter är de mellan logik och känsla, gemenskap och subjektivitet samt etik och estetik (Reimer 2012).

Att använda estetik som en metod för att läsa av landskap inget nytt, men sättet det görs på har utvecklats. Under tidigt 1900-tal användes estetik som ett verktyg för att läsa av landskap på ett objektivt sätt. Den analytiska och strukturalistiska estetik som dominerade modernismen kännetecknades av dess ambition av att på ett objektivt sätt utvärdera den estetiska kvaliteten av ett objekt eller en plats (Gustavsson 2012). Inom landskapsarkitektur blev denna typ av estetik ett verktyg som användes för att möta platsspecifika behov i landskapet. Tillsynes var detta ett objektivt förhållningssätt som syftade till att jämföra de estetiska kvaliteterna på en plats med andra så kallade "hard facts" (Gustavsson 2012:29). Detta kunde även ske genom att estetiska kvaliteter översattes till numeriska data för att poängsätta ett landskaps kvalitet. Analytisk estetik var stark sammankopplat till och influerat av analytisk filosofi, strukturalism samt positivism. Baserat på dessa teorier utvecklades analytisk och strukturalistisk estetik till idén om att det finns en generell verklighet, eller en objektiv sanning om ett objekt och dess estetiska egenskaper. Ur den synvinkeln är estetiska egenskaper något generellt som vi kan hantera som objektiv data, inte något som är subjektivt och påverkas av den som skapar eller upplever objektet eller platsen.

Denna gren av estetiken influerades bland annat av filosofen Ferdinand Saussures tankar om *signifiant* och *signifié*. Saussure menar att ett ord består av två delar, dels själva ordet, dels symboliken i det (Gustavsson 2012). Därför betyder ett ord inte något i sig själv, utan det får sin mening genom de ord som omger det. Gustavsson kritiserar den analytiska estetiken, men påpekar också att det inte går att bortse från att landskapsarkitekter verkar i en värld där lingvistiska system är nödvändiga (2012). Dock menar hon att landskap inte enbart kan ses som ett begrepp som får sin betydelse genom att placeras mellan andra ord. Om vårt mål är att uttrycka mening igenom fysisk landskapsdesign behöver vi göra skillnad på *significance* och *meaning*, här översatt till *betydelse* och *mening* (Gustavsson 2012). Modernisterna använde analytisk estetik för att hitta landskapets betydelse, och här menar Gustavsson att i stället använda ordet mening är mer lämpat då det bidrar med ett annat djup i förståelsen av landskap.

För att återkomma till hur relationen mellan etik och estetik har utvecklats så har modern forskning enligt Reimer just försökt hitta ett samband mellan det förnuftiga och det åtråvärda (2012). En historisk tillbakablick på 1900-talet ger ett flertal exempel på detta. Under tidigt 1900-tal, när modernisterna var verksamma,

förespråkades funktion före form, och även att form kommer ur funktion. Som svar på 1800-talet borgerlighet ville modernisterna gestalta för vardagslivet och den vanliga människan. I Sverige verkade acceptera-rörelsen, som menade att arkitektens roll var att skapa förutsättningar för mänskligt liv samt att skapa den rumsliga dynamik som vardagslivet krävde (Reimer 2012). Acceptera-rörelsen menade att design och arkitektur var att ta socialt ansvar. I sitt manifest argumenterar de för att kulturlandskapet skulle skapa mening och vara det bindande elementet i stället för den estetiska harmoni som tidigare eftersträvats (Reimer 2012).

Modernisternas moraliska övertygelse var att gestalta för den vanliga människan, vilket ledde fram till en slags *homo mensura* estetik, alltså att människan är alltings måttstock. Efter detta svängde den etiska pendeln i stället mot en slags ekologisk altruism som förespråkade en naturlig estetik (Reimer 2012). Denna sväng grundade sig i idén om att vi lever i symbios med vår omgivning. Under senmodernismen svängde de etiska frågorna i stället mot en diskurs som handlade om "the others" (Reimer 2012:78). Vardagsliv och ekologi fick nu stå tillbaka för de samhällsgrupper som historiskt befunnit sig i skymundan; feminister, etniska minoriteter, politiska flyktingar med flera. Den estetiska kritiken som fördes under tiden riktade sig mot hur kombinationen av kapitalism och funktionalism hade skapat just det modernismen hävdade motverka; massproducerade landskap (Reimer 2012). Lokal kultur blev alltmer sällsynt i samhällen som ofta liknade varandra.

Gustavssons undersöker också hur skiftet mot postmoderna trender har påverkat estetiken. Den analytiska estetik som användes av modernisterna som en metod för att ta fram en generell, objektiv kunskap om ett landskap omvärderades i takt med att samhället förändrades. Modernisternas idéer om en generell kunskap eller vetenskap har fått stå tillbaka till förmån för personlig erfarenhet (Gustavsson 2012). Poststrukturalisterna återupplivade idén om att språk är en medveten handling som uttrycker mening, inte bara ett system med symboler (ibid). Mot bakgrund av detta blir mening inte längre något som är statiskt utan något som är föränderligt och hela tiden påverkas av föränderliga handlingar. Ur denna synvinkel förstås estetik inte som inneboende attribut hos ett objekt utan i stället en språklig handling (ibid). Alltså en medveten handling som uttrycker mening, och detta omfattar alla typer av ingrepp i landskapet samt även de sätt som landskap skrivs samt talas om.

Under 90-talet fick i stället begreppet skönhet ett uppsving genom den ny-estetik som myntades av konstteoretikern Dave Hickey (Reimer 2012). Utmärkande för denna ny-estetik var att skönhet nu kopplades ihop med det etiska genom att definiera skönhet som den direkta kopplingen mellan bild och individ. Genom att skönhet är något som finns till för alla har den också politisk potential. Ett vackert föremål eller plats väcker en vilja värna det. I en landskapskontext kan

skönhet skapa en holistisk attraktivitet som grundar oss i den fysiska världen (Reimer 2012). Detta resonemang använder sig Meyer av i sin forskning vilket kommer att utvecklas senare i litteraturstudien.

Med dessa exempel på hur etiken har svängt under 1900-talet går det att se att det hela tiden finns spår av etik i estetiken. Även om estetiska intentioner under en stor del under 1900-talet har fått stå tillbaka för andra, etiska, intentioner. Reimer menar att om det finns en förmodad *goodness*, godhet, i landskapet så behöver den i viss mån ifrågasättas, annars kan inte landskapsestetik bli föremål för politisk diskussion vilket den har potential att vara (Reimer 2012).

En förståelse för hur relationen mellan etik och estetik ser ut och har utvecklats ger värdefulla perspektiv på vilka dimensioner det går att läsa av i landskapet. En form säger mer än bara den formen, den ser ut på det sättet av en anledning, och den intentionen säger något som såväl tiden den utvecklades i som de etiska intentionerna som drev gestaltaren till att skapa just den formen. Att förstå hur perspektivet på estetik inom landskapsarkitekturen har skiftat från att vara inneboende attribut i landskapet till att kunna vara ett uttryck för mening visar på hur estetik som begrepp hela tiden utvecklas och är på väg någonstans.

4.3 Att uttrycka genom estetik

Eva Gustavsson menar alltså att estetik kan vara ett uttryck för mening, och då borde även gestaltaren genom estetik kunna uttrycka meningen med eller i ett landskap (2012). Elisabeth K. Meyer för ett liknande resonemang men hävdar i stället att landskapsestetik har möjlighet att påverka individen som upplever ett landskap (Meyer 2008, 2015). Att förstå dessa två resonemang är av stor vikt för att förstå hur estetik kan främja hållbarhet.

4.3.1 En språklig handling

Eva Gustavsson argumenterar alltså för att estetik kan ses som en språklig handling som uttrycker mening. Som tidigare nämnt i denna litteraturstudie grundar hon detta bland annat på poststrukturalisternas idéer om att språk är en medveten handling som uttrycker mening, inte bara ett system av symboler där orden enbart får sin betydelse genom det sammanhang det befinner sig i.

Den generella samhällstrenden har de senaste decennierna varit att vi gått från att producera till att konsumera, och människor ser sig i allt högre utsträckning som konsument (Gustavsson 2012). Inom fler andra praktiker talas det om ”the death of the author” eller ”disappearance of the subject” (Gustavsson 2012:29). Det vill säga att vi bryr oss allt mindre om skaparen och desto mer om produkten. Inom arkitekturen går det att se flera språkliga skiften som påminner om detta. Exempelvis hur vi har rört oss från begrepp som *skapelse* till *tolkning*, eller från *att skapa* till *att uppleva* (Gustavsson 2012). Gustavsson tar även upp skiftet till ett semiotiskt perspektiv där *mening* blivit reducerat till *betydelse*. På detta sätt

tolkas även en plats generella kvalitet som *genius loci*. Gustavsson menar att ett skifte tillbaka till mening i stället för betydelse skulle kunna bidra till diskussionen kring design och planering. Mening går ofta hand i hand med ett narrativ, och enligt Gustavsson finns det här en risk att vi försöker addera ett narrativ, eller en mening, i efterhand. Exempel på det är design som bärs upp av skyltar eller andra koncept. Med dessa exempel vill Gustavsson demonstrera att det inte är tillräckligt att dra ett lika med tecken mellan estetik och symbolik. Forskare har tidigare ställt sig frågan om mening faktiskt kan kontrolleras av landskapsdesignern, något som Gustavsson lyfter behöver undersökas ytterligare.

Det skifte som skett inom teori för arkitektur, från de generella, universella kvaliteterna hos ett objekt eller en plats som modernisterna använde sig av till förmån för personlig erfarenhet innebär också en förändring i synen på representation (Gustavsson 2012). I ett mer menings-fokuserat förhållningssätt till estetik samlas och konstrueras kunskap snarare om en plats än att beskriva en definierad plats eller ett objekt (ibid). Former i landskapet kan avslöja vad som varit den bakomliggande intentionen. Exempelvis kan funktionella former tyda på att utilitistisk etik har varit drivande, medan mer poetiska uttryck kan vittna om en romantisk intention. Gustavsson menar att det krävs en förståelse för vad som drev fram uttrycket hos ett landskap för att helt kunna förstå det. Förändringar i landskapet vittnar alltså även om förändring i samhället och hos människan. Dessa nya narrativ som hela tiden kommer ur våra landskap tillsammans med levd erfarenhet på en plats gör att vi reviderar vår syn på landskap och hjälper oss att rita om kartan och bjuda in till att skapa individuell eller kollektiv mening (ibid). Gustavsson menar att om estetik är en metod för att förstå ett landskaps mening så måste det också vara en metod för att skapa mening genom landskapsdesign.

Gustavsson grundar detta i bland annat idéer som fördes fram av bland annat Hanna Arendt och Benetto Croce som på 20-talet talade om den dialektiska relationen mellan omgivning och den handling som det är att uttrycka sig (Gustavsson 2012). Det vill säga att individen inte kan borste från att den påverkar sin omgivning, och att omgivningen påverkar individen. Med hjälp av dialektik kan estetik ses som medvetna handlingar som uttrycker mening. Ett skifte i fokus från det estetiska objektet till den estetiska handlingen gör att vi kan tolka vår omgivning på ett sätt som berättar för oss om hur människors existens på jorden har och ser ut, och hur dessa aspekter har påverkat och visar sig i vår omgivning (Gustavsson 2012). När estetik definieras på detta sätt kan saker och platser runt om oss tolkas på ett sätt som avslöjar lager av kontextuell och existentiell mening. När vi hittar dessa lager av genuin mening i estetiken blir det mer än bara en semiotisk analys och tolkning. På detta sätt, menar Gustavsson, kan estetik användas för att möta angelägna behov inom landskap- och planeringsfältet.

Även om Gustavsson inte nämner begreppet hållbarhet i hennes artikel kan ändå vissa lager av hållbarhet utläsas i hennes argument. Att arbeta med ett landskaps historia och kulturella mening är att arbeta med social hållbarhet. Att se landskapet som något som kan uttrycka mening och i vilken kontext det befinner sig i är att vara platsnära och lyhörd för de lager som bygger upp landskapet.

4.3.2 Det upplevda

Elisabeth K. Meyer ser inte estetik som en språklig handling som uttrycker mening, utan menar i stället att estetik är något som upplevs. Genom att se på estetik som något som upplevs och har potentialen att ändra något i människors världsuppfattning har det ett värde ur ett hållbarhetsperspektiv (2008, 2015).

Som tidigare nämnts står begreppet hållbarhet på tre ben; det ekologiska, det sociala samt det ekonomiska. Meyer poängterar att ekologisk hållbarhet alltså ställs i relation till social rättvisa samt ekonomisk vinst, men inte estetik. Genom att i diskussioner om hållbarhet även beakta de estetiska aspekterna kan problemet nås från en annan vinkel. Meyer menar att landskapsarkitekter har stor möjlighet att påverka individens relation till en plats. En starkare anknytning till våra landskap kan leda till att de som vistas i dem i högre grad upplever bland annat igenkänning, empati och respekt för dessa (Meyer 2008).

Meyer argumenterar för en definition av estetik som inte enbart fokuserar på det individen ser, alltså det som Katherine Melcher kallar för estetik som det vackra. I stället rymmer Meyers definition av begreppet både performance och appearance. Vidare menar hon att "appearance can perform" (Meyer 2008:9). Alltså att uttryck har potentiell agens och en möjlighet att påverka. En definition av den estetiska upplevelsen som något som inte enbart är visuellt, utan sker med och genom hela kroppen, kan ge nya infallsvinklar till diskussionen om estetik i förhållande till hållbarhet. Med detta menar Meyer inte att gestaltning, eller estetik, kan ändra ett helt samhälle. Dock har det möjlighet att påverka den enskilde individens relation till och även medvetenhet kring en plats vilket på lång sikt kan leda till att vi som samhälle värnar om de landskap vi upplever (2008).

Detta resonemang om uttryck och agens går även att applicera på en landskapskontext. Meyer ställer sig frågan om "landscape appearance can perform?" (Meyer 2008:8), har landskapsuttryck potentiell agens? Att se det som att landskapsuttryck har potentiell agens, en möjlighet att påverka, ger helt andra förutsättningar för en diskussion om estetik. Från detta perspektiv kan landskapet förstås som något mer än bara en kuliss, det har en potential att påverka sin omgivning, människor inkluderat. Meyer menar att uppleva ett landskap med och genom kroppen förändrar individens relation till det landskapet. Eftersom landskapsarkitektens material i hög grad är levande, skapar landskapsarkitekter varken statiska eller endimensionella miljöer, utan de arbetar med både begreppen tid och förändring (Meyer 2008). En sådan tolkning av den estetiska upplevelsen

kan ge förståelse för hur estetik i teorin kan vara ett bidrag till diskursen om hållbarhet.

Genom dessa definitioner av estetikens betydelse för landskapet kan vi enligt Meyer argumentera för att en upplevelse av landskapet över tid, med och genom kroppen inte bara handlar om njutning utan möjligtvis också om förändring i oss själva (2008). Meyer menar att landskap kan väcka både känslor, ändra individens inställning och koppling till en plats. Genom att se landskap som mer än designade ekosystem och i stället som delar av vår kultur, skapade av människor med potentialen att påverka sin omgivning kan en helt annan förståelse för vad estetik kan innebära för hållbarhetsdebatten ges (2008).

Meyer fick ett blandat gensvar för argumentationen hon för i denna artikel och hon förtydligar vissa delar av hennes argument i *Beyond "Sustaining Beauty"* (2015). Först och främst slår Meyer fast att skönhet, eller det som är vackert, inte är en universell sanning utan i stället något som är formbart, begreppet är i ständig rörelse tillsammans med resten av samtiden. Hon använder begreppet *strange beauty* för att sätta ord på hur nya former av skönhet är nödvändiga för att forma en ny miljöetik, eller landskapsetik (2008). Skönhet är inte heller automatiskt förknippat med njutning, utan det kan komma ur dess motsats, det fula. För det andra understryker Meyer att skönhet bara är en möjlig estetisk upplevelse, och det dyker hela tiden upp nya som kräver undersökning för att kunna förstås (2015).

Enligt Meyer krävs det ett utbyte mellan en kännande kropp och dess omgivning för att kunna uppfatta estetik, och på så sätt blir estetik alltså ett sätt att uppfatta och interagera med världen (2015). I en landskapskontext är en estetisk upplevelse något som förekommer i en affektiv värld som involverar mängder av saker som kroppar, föremål, rum, erfarenheter med mera i *entanglements*, intrasslingar. Att förstå *landscape affect* och *effect* är alltså att förstå att i mötet mellan människor, platser och ting sker även ett utbyte av känslor, makt och energier (Meyer 2015). I takt med att vår värld förändras uppstår hela tiden nya socio-ekologiska intrasslingar. Meyer frågar sig om den kollektiva upplevelsen av sådana intrasslingar skulle kunna leda till ett generellt skifte från ett egocentrisk till biocentriskt perspektiv (2015). Estetik kan alltså förstås inte bara som en personlig utan även en kollektiv upplevelse, vilket gör det till en social fråga.

Hon pekar även på att vissa definitioner av ekosystemtjänster räknar in estetisk upplevelse som en kulturell sådan (Meyer 2015). Meyer menade att de estetiska upplevelserna av konstruerade ekosystem bör ses som ekosystemtjänster eftersom de påverkar de människor som bor vid dem och frekventerar dessa platser (2015). De konstgjorda ekosystemen har självklart ett annat uttryck än de naturliga ekosystem som återfinns i naturen, men de uttrycker ändå något som påverkar sin omgivning och de som vistas i den. Landskapsarkitekter skapar platser vilka blir som ett slags experiment där intrasslingar mellan det sociala och levda tar plats

(Meyer 2015). Detta resonemang leder fram till att Meyer i *Beyond "Sustaining Beauty"* definierar estetik som "... an entanglement that implicates the social and embraces the drive to movement as a promise, but not necessarily an outcome." (Meyer 2015:48). Meyers perspektiv på estetik som en social fråga som genom begreppen uttryck och agens har möjlighet att påverka individen blir värdefulla argument för estetikens potential i en diskussion om hållbarhet.

5. Diskussion

För att avslutningsvis komma tillbaka till frågeställningen: Vad finns det för potential i att föra en diskussion om estetik i förhållande till hållbarhet för diskursen om landskapsarkitektur? Denna litteraturstudie har gett ett antal perspektiv på var diskussionen om estetik befinner sig inom teorin för landskapsarkitekturen. Det kan tyckas vara en ganska splittrad diskussion där flera olika begreppsdefinitioner cirkulerar och används på olika sätt. Att det råder oenighet, eller okunskap kring vad estetik betyder eller kan betyda får en slags förlamande effekt där tendensen verkar bli att estetiska diskussioner snarare undviks än att det just blir föremål för diskussion (Van Etteger et al. 2016; Melcher 2022). Det gemensamma draget är dock potentialen som finns i att lyfta upp estetik i diskussioner kring landskapsarkitektur. Samtidigt som det råder viss oenighet om vad estetik faktiskt innebär visar flera källor på att estetik är något som särskiljer landskapsarkitekten från andra närliggande yrken. Likt författarna till *Aesthetic creation theory and landscape architecture* påpekar är estetik kanske just det som skiljer landskapsarkitekter från andra, mer tekniska professioner, och för att höja statusen på såväl yrket som vetenskapen behövs särdragen med landskapsarkitekturen lyftas fram (Van Etteger et al. 2016). Att göra plats för det sinnliga, och att låta det träda fram på allvar kan skapa nya förutsättningar både för landskapsarkitekter och estetikens potential. Hållbarhet är en av de absolut viktigaste aspekterna för landskapsarkitekter, och det är precis som Meyer påpekar, lätt att fastna i tekniska och mätbara lösningar. Att enbart diskutera hållbarhet utifrån tekniska aspekter blir en slags extrem form av funktionalism (Meyer 2008, 2015). I en tid som värderar det vetenskapliga och mätbara högt är det lätt att de mer sinnliga aspekterna inom såväl landskapsarkitektur som andra fält får stå tillbaka (Meyer 2008, 2015; Van Etteger et al. 2016). Att lyfta estetikens potential i förhållande till hållbarhet går hand i hand med att höja statusen på det omätbara och det sinnliga. Precis som Van Etteger et al. argumenterar för har landskapsarkitektur en unik position i gestaltungsarbetet, och det krävs mer fokus och resurser på de sinnliga, kreativa och icke-tekniska delarna av landskapsarkitektur i såväl utbildning som praktik. Gustavsson pekar även på risken med att omvandla estetiska värden till något mätbart eller som föremål för objektiv analys i hennes exempel på hur analytisk estetik användes under modernismen. Vissa saker går helt enkelt inte att omvandla till siffror och statistik, men det gör inte den sortens kunskap till mindre sann eller viktig.

Som det redan nämnts i bakgrunden har FN deklarerat att mänskligheten behöver jobba med hållbar utveckling, och detta utifrån de tre hållbarhetsaspekterna: social, ekonomisk och ekologisk. Även om källmaterialet i

litteraturstudien inte använder dessa begrepp kan det finnas ett värde i att diskutera det som litteraturstudien visar på utifrån dessa tre begrepp.

5.1 Social hållbarhet

Om social hållbarhet är att människor ska leva ett gott och tryggt liv på ett jämlikt sätt utan orättvisor kan estetik i högsta grad vara en hjälp för att nå dit.

Gustavsson visar på hur viktigt det är att se på relationen mellan subjekt och objekt som ömsesidig och inte endimensionell. Att som gestaltare påverka en plats är att utöva en slags makt, både på landskapet och de som brukar platsen. Både Reimer och Gustavsson visar på hur landskapsestetik talar om såväl kulturell historia som etik. Eftersom estetik visar på vår kulturella historia sker också skapandet av vår kultur och historia genom estetik. Att se hur estetiken spelar roll vad gäller att skapa mening och gemenskap är också att förstå makten gestaltaren har i förhållande till sin omgivning och sina medmänniskor. Här finns en öppning i att med hjälp av filosofisk teori (Gustavsson 2012) och etik (Reimer 2012) diskutera landskapsarkitektens ansvar i förhållande till hållbarhet. Därtill kan estetik också ses som en politisk aktör. Det är ett språk alla talar och något som alla uppfattar. Landskapsestetik finns ofta tillgänglig för många att ta del av och det kan i viss mån fungera som den röda tråden genom vårt samhälle.

Meyer ger ytterligare argument för hur estetik har möjlighet att påverka. Till skillnad från Gustavsson vänder hon sig från det dialektiska och hävdar att estetik är mer än yta eller en språklig handling. Det är att uppleva genom och med kroppen, och i det finns det en potential att ändra hur människor ser på och tänker kring sin omgivning. Hennes idé om att landskapsuttryck har potentiell agens talar verkligen till landskapsarkitekter ur ett socialt hållbarhetsperspektiv, men kanske även ur de andra hållbarhetsaspekterna. Att se landskap som en aktör som har möjlighet att påverka människorna i sin omgivning ger ett annat perspektiv på gestaltarens roll. Landskapsarkitekter arbetar varken med statiska eller endimensionella miljöer, utan både föränderlighet och tidsperspektivet är närvarande. Möjligheten till att påverka hur individen förhåller sig till sin omgivning finns alltså där, och det är här Meyer menar att agensen som finns i landskapsuttryck kan ändra en människas synsätt på världen från ett egocentriskt till ett biocentriskt. Hennes förståelse för *entanglements*, intrasslingar, kan också vara värdefulla för att förstå social hållbarhet. De situationer som landskapsarkitekter arbetar med är i hög grad intrasslingar av människor, miljöer och andra faktorer som konsekvenser av klimatförändringarna med mera. I detta har en ökad förståelse för estetikens potential möjlighet att ge landskapsarkitekter hållbara verktyg för att jobba för både individen och samhället i stort.

Det går såklart att, likt Melcher, ifrågasätta hur detta omvandlas i praktiken, och om gestaltaren verkligen har en möjlighet att påverka hur individen upplever ett landskap och om det går att skapa mening (2022). Så stor del av en upplevelse

hänger på små detaljer som sker i stunden eller personliga och kulturella preferenser. I min egen läsning av Meyers texter tolkar jag det snarare som att landskapsestetik inte är något som upplevs snabbt eller i stunden. Det sker långsamt, över tid och i det är förändring en viktig del av tolkningen. Det finns alltid en risk med att tolka den här typen av litteratur allt för ordagrant. När Gustavsson talar om estetik i förhållande till mening eller Meyer om dess förhållande till det upplevda går det kanske att tolka det som att det behövs tydligare narrativ, berättelser och upplevelsevärden i våra landskapsmiljöer. Då riskerar landskapsestetik reduceras till ett koncept eller narrativ som adderas i efterhand. Eller att upplevelsevärden skulle kunna lösa problemen i ett landskap. Det är dock inte den läsning jag har gjort, utan i stället tolkar jag det som att estetik har möjlighet att både uttrycka mening och påverka upplevelsen av en plats, och att det är en skillnad på upplevelser *av* ett landskap och upplevelser *i* ett landskap. Både Meyer och Gustavsson påpekar att det krävs mer forskning för att kunna svara huruvida mening och upplevelsen kan påverkas av gestaltaren. Särskilt relationen mellan gestaltaren och brukaren behöver undersökas för att kunna få svar på frågan om gestaltare faktiskt kan påverka upplevelsen av eller meningen med en plats.

5.2 Ekologisk hållbarhet

Vatten, luft, land, biodiversitet och ekosystemtjänster är några av de aspekter som rör ekologisk hållbarhet. Även om dessa texter inte använder begreppet ekologisk hållbarhet finns det flera sätt som estetik och ekologisk hållbarhet kan kopplas ihop på. Läsningen av den litteratur som utgör litteraturstudien visar på hur estetik inte bara är det som är vackert. Det finns en mängd estetiska kvaliteter, och att inte bara se det vackra utan även det fula, obekväma eller oväntade kan vara ett sätt att utmana normen för vad landskapsarkitektur kan vara. Reimer menar att landskapsestetik riskerar att bli en form av *greenwashing* när gröna miljöer anläggs enbart för att dölja ett i övrigt ohållbart system (2010). Hennes diskussion om den nya hållbara estetiken som syns alltmer blir för tam eller tillrättalagd är högst relevant för diskussionen om hållbarhet. I stället för att utmana normen för landskapsestetik faller det in i ett tillrättalagt mönster som varken utmanar eller är nyskapande. Meyer är inne på ett liknande spår när hon talar om *strange beauty* (2008). Vad som anses vara vackert är inte en universell sanning och vetenskapen om att det är så kan ge andra förutsättningar för att skapa landskap som inte bara är estetiskt tilltalande utan även estetiskt utmanande. Nolins syn på landskapsarkitektur och hållbarhet ställer intressanta frågor gällande vad vi som samhälle är beredda att göra avkall på gällande form och karaktär för att säkra hållbarheten (2024). Klimatförändringarna kommer att påverka landskapsestetiken, och detta kanske bör ses som en tillgång snarare än ett hinder. I dessa tider har landskapsarkitekter alla möjligheter att utmana normen för vad

landskapsarkitektur brukar resultera i, i hållbarhetens namn. Att gestalta oväntade eller utmanande miljöer som gynnar biologisk mångfald och våra ekosystem kan vara mer än vad vi förväntar oss.

Även i förhållande till ekologisk hållbarhet är Meyers tankar om *appearance* och *performance* användbara. Om estetik kan ändra något i människan kan landskapsarkitekten använda det som ett verktyg för att få individen att stanna upp. Att presentera ett landskap som inte bara stryker medhårs utan provocerar, utmanar oss och väcker en känsla, tanke eller idé. Landskapsestetik har potential att visa på hur mångfald kan se ut, och hur miljöer som harmoniserar på ett ekologiskt sätt inte behöver ha ett harmoniskt uttryck.

5.3 Ekonomisk hållbarhet

Huruvida estetik kan främja ekonomisk hållbarhet är kanske svårare att se, men om en plats är socialt och ekologiskt hållbar ökar möjligtvis chanserna för att det håller över lång tid och inte behöver göras om eller rivas upp. Det sägs att för att något ska vara helt igenom hållbart så ska alla de tre hållbarhetsbenen vara tillgodosedda. I en landskapskontext är det kanske just att skapa platser som håller över lång tid och som har hög resiliens som påverkar hur lite ekonomiska insatser som krävs. Att tillgodose de sociala och ekonomiska behoven gör kanske i viss mån att det finns goda förutsättningar för ekonomisk hållbarhet.

5.4 Hållbarhet i den lilla skalan

Landskapsarkitekter arbetar hela tiden i olika skalor, från den lilla planteringen på en bostadsgård till översiktlig regional planering. På samma sätt går det att arbeta med hållbarhet i olika skalor. Visst kan det kännas futtigt att argumentera för ett ökat fokus på estetik när problem som havsnivåhöjningar, skyfall och jordskred är allt större del av samhällets vardag. Även om denna studie inte visar på att estetik kommer lösa de stora hållbarhetsproblemen ger den ett antal värdefulla insikter om hur landskapsarkitekter kan använda estetik för att främja hållbarhet i den lilla skalan och i relation till den egna yrkesrollen. I en tid präglad av individualism och konsumtion, där tekniska och vetenskapliga lösningar förväntas rädda värden kan ett ökat fokus på det sinnliga och estetiska ha större potential än vad det först verkar som. Även om naturvetenskapen tar fram tekniska lösningar är det estetiken som har möjlighet att omvandla det till en form som människor kan ta till sig. Att utmana normen för landskapsestetik och se potentialen i att tala om agens i förhållande till landskapsuttryck kan mycket väl påverka hållbarhet i en liten skala. Potentialen i estetik begränsas främst av oss själva.

Hur hållbarhet diskuteras blir också tydligt i ett arbete som detta. Landskapsarkitekter har självklart ett ansvar mot FN och Agenda 2030, och att arbeta i enlighet med dessa är självklart bra, men är det tillräckligt? Borde inte

landskapsarkitekturen sträva efter mer än att bara bocka av mål på en agenda? Vissa menar att landskapsarkitektur är att arbeta holistiskt, men kanske riskeras den egenskapen om detta påstående inte utmanas? Genom att diskutera estetik och hållbarhet med hjälp av filosofisk teori öppnas diskussionen upp för frågor om etik och landskapsarkitektens ansvar. Vad kan landskapsarkitekter göra avkall på för att skapa en mer hållbar landskapsarkitektur? Kan estetik här vara en öppning för att skapa en mer etisk landskapsarkitektur som inte automatiskt anses vara hållbar bara för att det är landskapsarkitektur? Dessa frågor visar på vad det finns för potential i att diskutera estetik tillsammans med hållbarhet.

När jag i dag passerar Nobeltorget har min syn på det i viss mån förändrats. Det är knappast ekonomiskt hållbart att det planeras att rivas upp igen, även om det är för att åtgärda den ekologiska och sociala hållbarheten. Men om vi ändå utgår för att det kommer att göras om tror jag estetik har en möjlighet att påverka hållbarheten för denna plats. Det finns alla möjligheter att jobba med såväl uttryck för mening eller utforska ett uttryck som påverkar de som upplever torget. För det kommer nog trots allt fortsätta vara en plats som människor mest passerar, men varför då inte tänja på gränserna lite? Utmana med en estetik som inte stryker medhårs utan i stället påkallar uppmärksamhet och tvingar individen till att reflektera, tänka, känna eller uppleva någonting. Meyer uttrycker det som att landskapsarkitekter skapar platser där sociala och ekologiska experiment sker (2015). Det kan vara svårt, eller kanske till och med omöjligt att påverka resultatet av dessa experiment, men det finns i alla fall en möjlighet att skapa förutsättningar för att dessa kan äga rum. Med detta sagt har estetik kanske inte möjlighet att rädda Nobeltorget, eller resten av landskapsarkitekturen, men det öppnar upp för diskussion om hållbarhet, makt och etik som är relevanta i alla gestaltande processer där landskap och människor ingår.

6. Slutsats

Detta arbete har undersökt frågeställningen: Vad finns det för potential i att föra en diskussion om estetik i förhållande till hållbarhet för diskursen om landskapsarkitektur? Till en sådan bred fråga finns det självklart inte ett tydligt svar, men detta arbete har ändå lett fram till flera slutsatser som tillsammans ger en bild av hur denna fråga kan svaras på.

Det finns stor potential i att diskutera relationen mellan estetik och hållbarhet för såväl landskapsarkitekturen i stort som för den enskilde landskapsarkitekten. Beroende på hur estetik och hållbarhet definieras kan diskussionen te sig på olika sätt, vilket är viktigt att ha i åtanke. Kunskapstraditioner som filosofi, konstvetenskap och etik erbjuder en möjlighet att fördjupa förståelsen för och innebörden av estetik samt dess relation till hållbarhet. Att utveckla språket för landskap och estetik är av central betydelse för att kunna föra en relevant diskussion. Estetisk teori kan även ge argument för att höja statusen på de mer sinnliga delarna av landskapsarkitekturen, vilket kan vara värdefullt att undersöka utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Att estetik kan ses som uttryck för mening eller som en upplevelse som sker med och genom kroppen ger viktiga insikter som tydliggör för hur det på ett teoretiskt plan är möjligt att koppla ihop estetik med hållbarhet och vice versa. Därtill finns det även en potential i att utforska nya former av landskapsestetik för att utmana sätten som landskap presenteras på i dag. Att genom estetik utmana normen för landskapsuttryck ger möjlighet för att andra former av landskapsarkitektur att ta plats som exempelvis är gynnsamma ur en ekologisk synvinkel.

Ytterligare en slutsats som går att dra från detta arbete är att landskapsarkitektur aldrig sker i ett tomrum, och estetik är heller inte ett tomt ord. Relationen mellan subjekt och objekt och hur dessa påverkar varandra i gestaltande processer visar på hur estetik inte bara är ett skal eller en yta utan kan innebära mycket mer.

Slutligen handlar relationen mellan estetik och hållbarhet om en långsiktighet och ett arbete som främst sker i den lilla skalan. Estetik har kanske inte möjlighet att förändra hela världen i ett trolldrag, men den har möjlighet att ändra individens relation till sin omgivning och ge landskapsarkitekten värdefulla insikter gällande sin roll som gestaltare i en föränderlig värld.

6.1 Vidare forskning

Detta arbete har även öppnat upp för fler frågor som kräver vidare forskning och undersökning. Huruvida gestaltaren kan påverka meningen med eller upplevelsen

av en plats kräver vidare undersökning, och för att kunna göra detta behövs relationen mellan brukare och gestaltare undersökas djupare.

Detta arbete har fokuserat på relationen mellan estetik och hållbarhet främst på en teoretisk nivå, och hur detta ter sig i praktiken skulle vara intressant att undersöka. Exempelvis en fallstudie med fokus på dessa aspekter skulle kunna ge värdefulla perspektiv på hur estetik och hållbarhet samspelar.

Hur relationen mellan etik och estetik har utvecklats under historien öppnar upp för att undersöka vart denna relation är på väg idag. Hållbarhet är kanske den främsta etiska intentionen inom landskapsarkitekturen idag, vad har detta för påverkan på våra landskap? Vart är den etiska pendeln på väg att svänga härnäst?

Det skulle även vara intressant att undersöka vilka svar de frågor som ställts i detta arbete får i en annan kultur. Det västliga perspektivet i detta arbete ger ett visst perspektiv, men det finns potential i att undersöka andra kulturer och länders relation till det sinnliga och omätbara.

6.2 Metoddiskussion

Metoden för detta arbete skulle kunna utvecklas på flera sätt. Detta arbete har undersökt en relativt liten del av fältet och för att få en ytterligare djupare förståelse för estetik-begreppet hade en mer grundläggande filosofisk teoretisk bakgrund krävts, vilket det tyvärr inte fanns möjlighet att utforska i detta arbete. Att arbetet enbart består av en litteraturstudie är både en styrka och en svaghet. Det möjliggör för en undersökning som sker mer djupgående, men att kombinera litteraturstudien med andra metoder hade kunnat ge andra svar eller perspektiv på frågan. Exempelvis platsbesök, fallstudier eller intervjuer hade kunnat bidra till kvaliteten på detta arbete.

Ytterligare en förbättringspotential finns i att inkludera fler perspektiv på denna fråga, både från andra fält som andra kulturer/delar av världen. I denna litteraturstudie gjordes ett relativt litet urval av källor med fokus på vad som finns skrivet inom teori för landskapsarkitektur. För bredda perspektivet hade källmaterial från närliggande fält kunnat användas. Att ett så pass litet urval gjordes har dock varit positivt i den bemärkelsen att detta arbete försökt gå mer på djupet i denna fråga vilket hade blivit svårt om fler perspektiv hade blandats in. Även det västliga perspektivet är något som hade kunnat utvecklas. Andra kulturers perspektiv på sinnlighet, estetik och hållbarhet hade både varit intressant att jämföra resultatet av detta arbete med och undersöka i sig självt. Att enbart undersöka europeiska och amerikanska perspektiv ger en relativt snäv bild som inte speglar hela verkligheten, men samtidigt har detta varit en avgränsning som var nödvändig för att arbetet skulle vara görbart.

Mitt eget perspektiv och min egen inblandning i detta arbete går heller inte att bortse från. De beslut som har tagits gällande avgränsningar, val av källor samt

läsningen av dessa är i stor del påverkade av min egen position som landskapsarkitekturstudent.

Samtidigt som dessa delar av metoden hade kunnat vara mer objektiva eller inkludera fler perspektiv har de också möjliggjort att arbetet har kunnat genomföras. Eftersom målet har varit att gå på djupet med ett färre antal källor och visa på en del av de perspektiv som kan vara värdefulla att diskutera just nu krävdes dessa avgränsningar.

Referenser

- Blanchon-Caillot, B., Jørgenssen, K., Dee, C., Rinaldi, B.M. & Shannon, K. (2012). Editorial Ethics / Aesthetics. *Journal of Landscape Architecture*, 7 (2), 4–5.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2012.749597>
- Gustavsson, E. (2012). Meaning versus signification: towards a more nuanced view of landscape aesthetics. *Journal of Landscape Architecture*, 7 (2), 28–31.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2012.746084>
- Landscape Institute (2012). *Landscapearchitecture - A guide for clients*.
<https://landscapewpstorage01.blob.core.windows.net/www-landscapeinstitute-org/2016/03/Landscapearchitecture-Aguideforclients2012.pdf> [2025-03-04]
- Melcher, K. (2022). Aesthetic Intent in Landscape Architecture: The Particularity of Beauty, Meaning, and Experience. *Landscape Journal*, 41 (2), 73–92.
<https://doi.org/10.3368/lj.41.2.73>
- Meyer, E.K. (2008). Sustaining beauty. The performance of appearance. *Journal of Landscape Architecture*, 3 (1), 6–23.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2008.9723392>
- Meyer, E.K. (2015). Beyond ”Sustaining Beauty” - Musings on a manifesto. I: *Values in Landscape Architecture and Environmental Design - Finding Center in Theory and Practice*. Louisiana State University Press. 264.
https://landscapearchitecturemagazine.org/wp-content/uploads/2017/03/meyer_beyond-sustaining-beauty_2015.pdf
- Nationalencyklopedin (u.å.a). *Hållbar utveckling*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A5llbar-utveckling> [2025-03-11]
- Nationalencyklopedin (u.å.b). *Estetik*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/estetik> [2025-02-21]
- Nolin, C. (2024). Landskapsarkitektur och hållbarhet. I: *Ekologisk konstvetenskap*. Södertörns högskola.
- Reimer, M.H. (2010). Unsettling eco-scapes: aesthetic performances for sustainable futures. *Journal of Landscape Architecture*, 5 (1), 24–37.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2010.9723428>
- Reimer, M.H. (2012). Whose goodness? Ethics and aesthetics in landscapes of dissensus. *Journal of Landscape Architecture*, 7 (2), 76–81.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2012.746092>
- Strand, E. (2023). Nobeltorget och Masttorget rivs upp igen. *Sydsvenskan*.
<https://www.sydsvenskan.se/2023-03-24/nobeltorget-och-masttorget-rivs-upp-igen/> [2025-03-04]

Van Etteger, R., Thompson, I.H. & Vicenzotti, V. (2016). Aesthetic creation theory and landscape architecture. *Journal of Landscape Architecture*, 11 (1), 80–91.
<https://doi.org/10.1080/18626033.2016.1144688>

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

☒ JA, jag, Andrea Pröckl har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.